

גיטין עא

משה שווערד

1. רש"י מסכת גיטין דף עא עמוד א

חרש - שהיה פיקח כשכנסה וקדושו קידושו גמורין ותנן ביבמות (דף קיב:) נתחרש הוא או נשתטה לא יוציא עולמית לפי שאין כח בגירושי חרשות להפקיע קידושי חכמה וקאמר רב דאם יכול לדבר מתוך הכתב דיודע לכתוב על הקלף כתבו ותנו גט לאשתי אתם פלוני ופלוני ומסר להם פיקח גמור הוא וכותבין ונותנין.

2. ספר דבר יעקב

א | א"ר כהנא אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב וכו' - מבואר בהמשך הגמ' שמירי בחרש שאינו מדבר ואינו שומע [כמש"כ רד"ה חרש]. ותנן [במשנה תרו' א-ב הובא בגמ' חגיגה ב:] חרש שדיברו חכמים בכל מקום, אינו שומע ואינו מדבר. (פירש"י בחגיגה שהשנו אותו חכמים לשוטה, דהכי קים להו לרבנן דמי שאינו שומע יאינו מדבר לאו בני דעה נינהו. ✓ וכתב החת"ס [אה"ע ח"ב סימן ב] שאע"פ

שאינו בו סימני שוטה, אמרו חכמים שדינו כשוטה, וקרוב לודאי שהוא הלכה למשה מסיני. וכתב המנחת שלמה [סימן לד] שכיון שחכמים הבינו בחכמתם שחרש אינו בר דעת, [אע"פ שאין לזה פסוק], א"כ גם בבן נח אמרינן הכי.

3. ספר דבר יעקב

ב | א"ר כהנא אמר רב חרש שיכול לדבר מתוך הכתב כותבין ונותנין גט לאשתו - הגמ' להלן מביאה בזה בחלוקת ת"ק ורשב"ג, ורב סובר כרשב"ג. והגמ' [להלן עב.] מביאה ברייתא שחולקת על רב כהנא אמר רב, וס"ל שכתובה לא מהני וכתבו שם הר"ף והרא"ש דאין הלכה כרב כהנא אמר רב. ודוקא בחרש לא מהני כתיבה דאין הלכה כרב, אבל בנשתתק כתבו הרמב"ם [גיר' ב-טז] והשו"ע [סימן קכ-ה, ע"ש בגר"א] שמהני כתיבה [עיי' להלן עב. אות ג ואות ה].

הפנ"י מבאר שרב קמ"ל שמהני כתיבה וא"צ לבדוקו יותר, דכיון שהוא כותב הוי כאילו דיבר, ומש"ה הוא כפיקח גמור שא"צ בדיקה. ונחלקו בזה הראשונים. הכס"מ [גיר' ב-טז] והב"י [סימן קכ] והאור"ש [שם] מדויקים מהרמב"ם שא"צ בדיקה, אבל מהר"ן [סו"פ התקבל ד"ה אמרו] משמע שצריך בדיקה לכתובה ידו כשם שצריך בדיקה להרכנת הראש. האור"ש מבאר סברת הרמב"ם שהרכנת הוי סימן על רצונו, ולכן צריך בדיקה להוכיח שהוי סימן אמיתי, אבל כתיבה הוי כדבור ממש, ולכן א"צ שום בדיקה. וסברת הר"ן שכתובה הוי סוג של סימן, שצריך לבדוק הסימן.

4. חידושי הרשב"א מסכת גיטין דף עא עמוד א

מאי קמ"ל תנינא נשתתק ואמרו לו נכתוב לאשתך וכו'. ק"ל טובא קמ"ל דטפי עדיף הרכנה מכתבת חרש דהרכנת הראש כדבור דמי, וכדאמרינן בירושלמי היא הרכנה היא שמיעת קולו ולקמן נמי אמרינן דקולו לאפוקי דרב כהנא אמר רב ואילו בהרכנה כותבין, וי"ל דהשתא לא ס"ל הכין למקשה ומאן דמתרץ למאי דסבירא ליה מתריץ ליה, כנ"ל.

5. ספר דבר יעקב

זו תד"ה אמר רבי זירא וכו' דאיכא למימר דהא דאמר פרט לאלם שאינו יכול להגיד היינו אלם שאינו שומע דהיינו חרש - רע"א והפנ"י מקשים דחרש הוי בקטן שלית ליה דעת ופטור מכל המצוות, [והפנ"י מקשה שגם אינו יכול להעיד כיון שאינו בר דעת], ולמה צריך פסוק מיוחד לפוטרו מקרבן.

הפנ"י מתרץ שאיכא תנאים בירושלמי שס"ל דחרש חייב בכל המצוות, ולפי שיטתם ניחא שצריך פסוק לפוטרו מקרבן.

הבית אהרן תירץ דמ"מ ס"ד שיוכל להביא קרבן כדי שיהיה לו כפרה.

האילת השחר מתרץ שחרש אינו ודאי שוטה, אלא ספק שוטה, ולכן אם הוא בעצמו יודע שאינו שוטה ס"ד שביא קרבן, ובפרט אם אח"כ נתפקח ואומר שהיה אז בר דעת והבין הכל, ס"ד שיהיה חייב קרבן, קמ"ל קרא דפטור.

6. תוספות מסכת גיטין דף עא עמוד א

והא יכול לדבר מתוך הכתב - [1] דהגדה חשיבה ע"י הכתב כדפרישית אע"ג דממעט חרש וחרשת מחליצה לפי שאינם באמר ואמרה אמירה ודאי לא הוי אלא בפה [2] ועוד דהתם יליף וענתה מוענו הלויים שצריך בלשון הקדש ומינה נמי שמעינן דהויא בפה כמו בלויים.

• תוספות הרא"ש מסכת גיטין דף עא עמוד א

מפיהם ולא מפי כתבם. וא"ת תיפוק לי מולא יגיד גופיה כדאשכחן לענין חליצה דאלם ואלמת פסולים לחלוץ לפי שאינם באמר ואמרה ה"נ אינם בהגדה, [2] וי"ל דשאני התם דילפינן ענייה מוענו הלויים דבעינן לשון הקודש וגמרינן נמי מה התם בקול אף הכא בקול.

7. רש"ש מסכת גיטין דף עא עמוד א

תד"ה והא. [1] אמירה ודאי לא הוי אלא בפה. לכאורה קשה [I] הא כתיב ויאמר חורם מלך צר בכתב (ד"ה ב ב) וי"ל דש"ה דכתיב בהדיא בכתב. [II] אבל קשה מקרא דר"פ יתרו ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך דאיכא מ"ד במדרש אגרת שלח לו:

יא | שאני עדות דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם - א. רש"י [עה"ת דברים יט-טו] יליף מהפסוק על פי שני עדים, מכאן שלא יכתבו העדים עדותם באגרת וישלחו לב"ד.

ומקשים הראשונים היאך הותכים דיני ממון על פי עדות שבשטר, הרי השטר הוא מפי כתבם. ומביא הקה"ח [סימן כח-ו] שיש בזה ד' שיטות.

א. שיטת בעל המאור [יבמות לא: וקה"ח כתב דכן שיטת רש"י עיין להלן], הדיכא שנעשה מדעת המתחייב מיקרי שטר, ואז מהני כיון שהוי מפי כתבו [של הבע"ד], ולא מפי כתבם [של העדים], וכן דעת התוס' [כתו' כ: ד"ה ורבי בתירוץ ראשון].

ב. שיטת הרמב"ן [יבמות שם במלחמות] דתורת שטר הוי היכא שכתוב בנוסח שטר, ואז ליכא חסרון דמפי כתבם, כיון שהוי עדות בשטר, ועדות שבכתב פסול אם כתוב בתור זכרון דברים בעלמא. וכ"כ התוס' בכתו' בתירוץ שני.

ג. שיטת ר"ת [בתוס' יבמות לא: וב"ב מ.] דעדות בכתב כשרה, ועדים יכולים לשלוח איגרת לב"ד, והא דאמרינן בסוגין שאיכא פסול מפי כתבם, הוי רק באילם שאינו ראוי להעיד בע"פ, ולכן פסול גם בעדות בכתב.

ב. שיטת הרמב"ם ששטר הוי תקנה מדרבנן שלא תנעל דלת לפני לווין. הכס"מ [עדות ג-ד] מביא קושית הרשב"ץ שהקשה דמקרא מלא דיבר הכתוב [ירמיה פרק לב] שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום. הכס"מ תירץ דאפשר לומר שקרא מדברי קבלה.

הרמב"ן [סה"מ סוף שורש שני אות לב הובא בש"ך סימן כח-יד] מאריך לחלוק על הרמב"ם, ומקשה מהא דמהני שטר קידושין וגט ושטר שיחרור. עוד מקשים הרמב"ן והכס"מ מהגמ' [לעיל ג.] שאומרת מה"ת עדים החתומים בשטר נעשה כמי שנחקרה עדותם בב"ד, אלמא שטר מהני מה"ת.

9. ספר דבר יעקב

יב] שאני עדות דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם – א. מקשים האחרונים [תו"ג, קה"ח [סימן מו-יט] ואו"ש עדות ט-יא] דא"כ למה צריך פסוק לא יגיד פרט לאילם שפטור מקרבן שבועה, הרי בל"ה עדותו פסולה מדין מפיהם ולא מפי כתבם. התו"ג מתירץ לפי הש"ך [סימן מו-צג] שס"ל

10. ספר דבר יעקב

יט] רד"ה בחרש מעיקרו- שאין לו כתב יד של דעת שלא היתה לו דעת צלולה מימיו – כתב המהרש"ל משו"כ רש"י שלא היתה לו דעת צלולה מימיו דהיינו שהוא חרש מלידה זה לאו דוקא, דא"כ לא היה בא לידי כתב [אינו יכול ללמוד לכתוב], אלא כלומר נתחרש בקטנותו קודם שבא לידי דעת. והרש"ש כתב בזמנינו נמצא בוינה הבירה בית תלמוד המלמד כתיבה לחרשים מלידה.

11. ספר דבר יעקב

ג] דא"ר יצחק דבר תורה שוטה מתגרשת וכו' ומה טעם אמרו אינה מתגרשת שלא ינהגו בה מנהג הפקר – מבואר בגמ' [יבמות קיג: הובא במהרש"ל] דמיירי במי שיכולה לשמור את גיטה ואינה יכולה לשמור עצמה, אבל אם אינה יודעת לשמור גיטה, אינה מגורשת מה"ת, דנתמעט [יבמות קיג:] מושלח, דבעינן משלחה ואינה חוזרת.

12. ספר דבר יעקב

ד] אמרו לו נכתוב גט לאשתך ואמר להן כתובו – החת"ס מקשה למה המשנה נקטה באופן ששאלו את הבעל, ולא נקטה בפשיטות באופן שהבעל מעצמו אמר כתובו. [ותירץ דלרבנותא נקט שאפ' מיירי כשאשתו תהיה זקוקה ליבם ולכן שאלוהו אם רוצה לגרש, וא"כ כוונתו לטובת האשה ולא שייד בזיון דבעל שמגרש משום קטטה, אפ"ה צריך שיאמר לסופר כתוב, או משום מילי או משום בזיון שאינו יודע בעצמו לכתוב.]

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

לכתוב גט. צ"ע מאי בזיון איכא בשכיב מרע ששוכב במטתו שאינו כותב בעצמו, ולעיל (כט. ד"ה משום בזיון) הסברנו ענין הבזיון כשאינו כותב בעצמו, דמנהגם היה שכאו"א כתב בעצמו, שכן מבואר מדברי הרשב"א, אבל הכא שהוא שכיב מרע אינו בזיון. וצריך לומר דגם השכ"מ אע"פ שקשה לו לכתוב כל הגט, מ"מ מתחזק ומתאמץ לכתוב בעצמו שמו ושמה, ואדרבה אדם המוטל במטה ויודע שימיו ספורים, העיקר אצלו שיסתלק בשם טוב ולא ירננו אחריו, דמה"ט מקפידים על כבוד המת, ולכן אית ליה בושת.

14. ספר דבר יעקב

דן אמרו לו נכתוב גט לאשתך ואמר להן כתובו - החת"ס מקשה למה המשנה נקטה באופן ששאלו את הבעל, ולא נקטה בפשיטות באופן שהבעל מעצמו אמר כתובו. ותירץ דלרבנותא נקט שאפ' מיירי כשאשתו תהיה זקוקה ליבם ולכן שאלוהו אם רוצה לגרש, וא"כ כוונתו לטובת האשה ולא שייך בזיון דבעל שמגרש משום קטטה, אפ"ה צריך שיאמר לסופר כתוב, או משום מילי או משום בזיון שאינו יודע בעצמו לכתוב.

15. ספר דבר יעקב

הן אע"פ שכתבוהו וחתמוהו ונתנוהו לו וחזר ונתנו לה הרי הגט בטל - בהג' מים חיים מקשה מה קמ"ל אע"פ שחזר ונתנו לה. ותירץ דלרבנותא נקט אע"פ שחזר מדיבורו הראשון. הפנ"י מבאר דקמ"ל אע"פ שראינו עכשיו שהבעל לא הקפיד על בזיונו, וא"כ ס"ד שנכשיר הגט למפרע כיון

שהבעל לא הקפיד שאחר יכתוב, קמ"ל כיון שהיה מקום לקפידא מעיקרא התבטלה השליחות.

16. ספר דבר יעקב

גם הפנ"י מקשה דקתני במתני' שהגט בטל, והיינו בטל לגמרי מה"ת, וקשה למ"ד עדי מסירה כרתי למה בטל כשלא אמר לעדים חתומי, ולמ"ד עדי חתימה כרתי למה בטל כשלא אמר לסופר לכתוב, הרי אפי' מצאו באשפה כשר, ובשלמא לפי שיטת הר"ף [דף יח: מדפי הר"ף] והרמב"ם [גירוי' א-טז] י"ל דמיירי כשלא היו עדי מסירה שאז כשר בעדי חתימה, אבל לפי שיטת תוס' [לעיל ד.] שלעולם בעינן עדי מסירה, אי"כ קשה למה צריך לומר לעדים חתומי.

11) הרי הגט בטל עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומי - הכ"ש [סימן קכג-א] מקשה דלא אתיא לא כר"מ ולא כר"א, לפי ר"י שכופר עדי חתימה כרתי, אין הבעל צריך לומר לסופר כתוב, ואפי' מצא גט באשפה כשר [כדאיתא לעיל ג:] ועיין תוס' סו: ד"ה הא], ולפי ר"א א"צ עדי חתימה. ותירץ דמתני' לפי ר' יהודה [לעיל כא:] שמצריך כתיבה וחתימה.

17. ספר דבר יעקב

איכא קפידא, ואם אמר לג' תנו, כיון שעשאתם ב"ד [ולא אמר בהדיא כתבו] איכא מחלוקת. ולפי רבא מבואר בר"ן [סו: ד"ה גרסינן] והמרדכי [וכן משמע מתוס' סו: ד"ה מתנן], שהמחלוקת בין ר"י לר' יוסי היא האם היכא שמסר לב"ד, האם גם לב"ד יש דין שאינם יכולים למסור מילי לשליח, או שב"ד אליהם יכולים למסור לשליח מה שנצטוו מהבעל, אבל ברישא דמתני' דלא נעשו ב"ד, כגון אמר לשנים תנו, ואפי' אמר לשלשה כתבו ותנו, כיון שלא נצטוו לומר לאחרים, לכו"ע הוי מילי, ומילי לא מימסרי לשליח. היד דוד מביא הגט פשוט ובני יעקב שמקשים על רש"י כאן שמפרש הטעם של אביי משום בזיון דבעל, וקשה למה אינו מפרש כרבא משום מילי, דכיון שלא עשאתם ב"ד גם ר"מ מודה שפסול משום מילי, ובמיוחד קשה שהרי הגמ' כאן מפרשת שמחלוקת ר"מ ור' יוסי הוי בדין מילי.

זו רד"ה טעמא וכו' דכיון דאמר להם כתבו מקפיד היה בדבר שלא יאמרו לאחר ויכתוב שבושת הוא לו לגלות שאינו יודע לכתוב גט - עיין לעיל [סו: אות א ואות ג] שם נתבאר דר"מ ור' יוסי נחלקו אם אמר לשלשה תנו גט ולא אמר כתבו ותנו, לפי ר"מ עשאתם ב"ד ורשאין לומר לאחרים לכתוב ולפי ר' יוסי הם בעצמם צריכים לכתוב. ואם אמר לשנים תנו, או לשלשה כתבו ותנו, תנו ברישא [סו:] שלכו"ע יכתבו בעצמם ואינם יכולים לומר לאחרים. ויש מחלוקת אביי ורבא [לעיל כט.]. מה הטעם ברישא. לפי אביי הטעם משום בזיון דבעל, ולפי רבא משום שמילי לא מימסרין לשליח. וכתבו הר"ן [בח' סו:] ובפירושו לר"ף ד"ה גרסינן] והריטב"א שלפי אביי [כט.]. פליגי ר"מ ור"א האם כשמסר לב"ד חיישינן לבזיון דבעל, ומש"ה אינם רשאים למסור לאחרים, או כיון שעשאתם ב"ד שדרכם לצוות לאחרים, גילה דעתו שאינו מקפיד על בזיונו. ואם אמר לשנים לכו"ע תולים שהבעל מקפיד, ואם אמר בהדיא לג' כתבו ותנו לכו"ע

18. רש"י מסכת גיטין דף עא עמוד ב

דאמר מילי מימסרין לשליח - דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו הלכך היכא דהווי ג' דאיכא למימר עשאתם ב"ד לומר לאחרים אמרו לסופר ויכתוב ולעדים ויחתמו.

19. חתם סופר מסכת גיטין דף עא עמוד ב

מילי מימסרין לשליח. פירש"י דרך ארץ הוא וכו' לעיל כ"ט ע"א ד"ה רבא וכו' כתב מילי לא מימסרי שאין כח בדברים להיות חוזרין ונמסרין לאחר עכ"ל. והכא פירש"י מטעם דרך ארץ וכבר עמד בזה בס' גט פשוט, וגם במאי פליגי בקרא או בסברא. והנלע"ד לפי מה דמבואר אצלנו בחידושי בקונטרס ר"פ האיש מקדש, דיש סוברים מסברא חיצונה כל שליח כמותו כדרך עולם שאדם עושה דבר ע"י שלוחו וניתנה תורה ונתחדשה הלכה שאין שליח לדבר עבירה מקרא בשחוטאי חוץ ושאיין שליחות לגוי. והוה סד"א שאין שליחות כלל ע"כ הוצרך קרא בגמ' ותרומה ושחיטת פסח דיש שליחות כסברא חיצונה רק לגוי אין שליחות ולדבר עבירה אין שליחות. נמצא לפ"ז הדרך לסברא חיצונה ולמנהג עולם

קודם מתן תורה דיש שליחות הן במעשה הן בדבור כי מסברא ומנהג דרך ארץ מה לי מילי מה לי מעשה, אך יש סוברים
דמסברא חיצונה אין שום שליח של אדם כמותו וניתנה תורה ונתחדשה דיש שליחות לישראל כשאין לדבר עבירה, נמצא לפ"ז
כיון דמסברא חיצונה אין שליח כמותו נהי דגלי קרא דיש שליחות מ"מ אין לך בו אלא חידושו ומאי דגלי גלי במידי דמעשה
אבל במילי דלא גלי נימא אין כח בדברים להמסר, נמצא לעיל כ"ט ע"א פירש"י טעמא דמ"ד מילי לא מימסרי דאיהו ס"ל שלוחו
חידוש הוא ואין כח בדברים למסרם לאחר והכא פירש"י למ"ד מילי מימסרא דס"ל שליחות סברא חיצונה הוא ודרך ארץ
שמוסרים דברים לשליח וא"ש:

20. ספר דבר יעקב

לענין מילי, האם הוי מקובל לשלוח שליח למסור דברים לאחרים. ומשמע שאף בשליח ראשון הוי מילי, ועיין מש"כ בס"ד לעיל סו: אות ה.

החת"ס מסביר המחלוקת האם מילי מימסרן לשליח, שנחלקו האם שליחות הוי סברא כיון שכן דרך העולם, וזה כוונת רש"י דרך ארץ הוא, ולפ"ז גם במילי איכא שליחות, והא דבעינן קרא לשליחות [בגמ' קידו' מא] היינו כדי שלא נלמד מהא דנתמעט שליח לדבר עבירה למעט כל שליחות, או דשליחות הוי גזה"כ, ואין לך בו אלא חידושו שמצינו שליחות במעשה ולא במילי. [עיין לעיל סו: אות ה].

טו) דד"ה דאמר מילי מימסרן לשליח-דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו - פי' התורה חידשה שליחות באופן המקובל [לפי מנהג בני האדם], ונחלקו כאן

21. ספר שערים מצויינים בהלכה

מילי מימסרן לשליח. פרש"י דרך ארץ לעשות שליח דברים, והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו כו'. כבר עמדו על זה מה כוונת רש"י באלו הדברים, [ואעתיק דברי החת"ס בקיצור, דיש סוברים מסברא חיצונה דכל שליחות של אדם כמותו, דהא דרך העולם למנות שליח שהוא יסדר הדברים אשר צריכים לעשות, וניתנה התורה ונתחדשה הלכה, דאין שליחות לגוי ואין שליח לדבר עבירה, וכן להיפך דילפינן שליחות מק"פ ומתרומה, והיינו כסברא החיצונה, וא"כ יש לומר דאיכא שליחות גם במילי, ובוה איכא פלוגתא, יש סוברים דאין שליחות למילי, דאין כח בדברים למסרם לאחר, ויש סוברים כסברא החיצונה שהיה מקודם דדרך העולם לעשות שליח בדברים.

ונראה לי לפרש עפ"ז הא דאמר הקב"ה למשה (נשא ו-כג) "דבר אל אהרן ואל בניו כה תברכו את בני" אמור להם יברכך ה' וגו'", והרי כאן עצם אמירת הברכה הוא מילי ומימסרן לשליח, והמ"ד דס"ל דלא מימסרן לשליח, ס"ל דאין מזה ראייה, דהדיבור של הקב"ה הוא מעשה דכתיב (תהלים לג-ו) "בדבר ה' שמים נעשו", וכל מעשה הבריאה היה ע"י דיבור, וכבר הבאנו לעיל (סז. ד"ה מעשה) דבכל מקום דע"י האמירה איתעביד מעשה בזה אמרינן עקימת שפתיו הוי מעשה, ומה"ט

חסמה בקול חייבו, וה"נ דע"י הדיבור חל הברכה ונעשה הברכה לכלל ישראל, וגם ברכת הכהנים עצמן אינן מילי לבד, דהרי נשיאות כפים מעכב, ע"י במס' סוטה (לח.) ובשור"ת נוב"י (מהד"ק סי' ה).

22. דף על הדף גיטין דף עא עמוד ב

בגמ': מני רבי מאיר היא דאמר מילי מימסרן לשליח אימא סיפא עד שיאמר לסופר כתוב ולעדים חתומו אתאן לרבי יוסי דאמר מילי לא מימסרן לשליח.

בציווי לקרבן הפסח נאמר (שמות יב, כא), 'ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אלהם משכו וקחו לכם צאן למשפחתכם ושחטו הפסח', והביא שם הרמב"ן דאיתא במכילתא, 'ויאמר אליהם - הדבר מפי משה לאמר לכל ישראל, דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר, הדבר מפי משה לאמר לזקנים, וזקנים לאמר לכל ישראל'. וצריך ביאור במה נחלקו, אם הדיבור נאמר מיד לכל ישראל, או דרך הזקנים.

וביאר בכתב סופר (יורה דעה קג). שרבי יאשיה ורבי יונתן הולכים לשיטתם, דלדעת רבי יאשיה, שבהפרה גילתה תורה שצריכים דוקא את הבעל ואין מועיל שליחות, היינו משום דמילי לא מימסרן לשליח, ולכן סבר, דמאחר שנצטוו משה לומר לבני ישראל את פרשת הפסח, אין בידו למנות את הזקנים לשלוחים, וחייב בעצמו למסור לכל ישראל, ואולם לדעת רבי יונתן, שמועיל שליחות בהפרה, ואם כן אף בכל התורה ניתן למנות שליחות למילי, ולכן פירש שמשה ציוה את הזקנים, ומינה אותם לשלוחים על כל ישראל.

הגאון רבי שלמה קלוגר ביאר בספר חכמת התורה (פר' וארא) לפי הכלל הזה דמילי לא מימסרן לשליח, את הפסוק (שמות ז, א), 'ויאמר ה' אל משה ראה נתתיך אלהים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך', ולכאורה מה ענין זה שנתנו אלוים לפרעה, לכך שאהרן יהיה נביאו.

אלא שדין זה דמילי לא מימסרן לשליח היינו דוקא שהשליח הראשון אינו יכול למנות שליח אחר, אם השליחות זה דבר של מילי, אבל שליח ראשון יכול להתמנות גם למילי בלבד.

והנה, שליחותו של משה רבנו היתה שליחות של מילי, שה' ציוהו ללכת לפרעה ולדבר עימו, ולכאורה כיצד יכל למנות את אהרן שליח במקומו, הלוא מילי לא מימסרן לשליח, לכן הקדים לו הקדוש ברוך הוא, שנתנו אלוים לפרעה, ואם כן הרי הוא כהבעל דין בעצמו, ושפיר יכול למנות שליח אף למילי.

23. דף על הדף גיטין דף עא עמוד ב

וברש"י: דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו וכו' ע"כ.

וכתב הגאון ר' מאיר אריק זצ"ל במנחת פיתים (יו"ד סי' רנח) ענין נפלא בדברי רש"י כאן:

דיקדוק לשון רש"י ז"ל אלו מורה, דמאן דסובר מילי לא מימסרן לשליח אפילו באומר אמרו, טעם הדבר משום דאין רגילות לעשות שליח על דברים בעלמא, וכיון דאין דרך לעשות שליח על זה לכך אינו מועיל. והסבר הדבר, דענין שליחות הוא במעשה כגון שאומר לסופר שיכתוב גט לאשתו דמתוך שטריחא ליה מילתא לעשות מעשה זו בעצמו, דרך לעשות שליח שיעשה הדבר למענו, ובכהאי גוונא גילתה התורה בקידושין וגירושין דשלוחו של אדם כמותו, אבל בעושה שליח על דברים בעלמא, כגון שאומר לראובן שיאמר לסופר שיכתוב לו גט, בזה אין שליחות מועיל, דאין דרך העולם לעשות שליח על דברים בעלמא, בהיות שאין בזה טרחא כלל והוא בעצמו יכול לצוות לסופר שיכתוב לו גט, ובכהאי גוונא לא גילתה רחמנא תורת שליחות.

ומאן דסובר דאומר אמרו כשר, היינו דסובר הוא דדרך ארץ הוא לעשות שליח על דברים בעלמא אף על גב דאין בזה מעשה, מכל מקום יתכן שאין הסופר לפניו שהסופר הוא במקום אחר וטריחא ליה מילתא שילך בעצמו להסופר ועושה שליח שילך להסופר ויגיד לו, דאף על גב דעיקר השליחות הוא דברים, מכל מקום דרך ארץ הוא ששולח אדם לחבירו דברים ע"י שליח ואינו מגיד לו בעצמו בהיות שאינו לפניו, והכי קיימא לו לן לשיטת רוב הפוסקים דאומר אמרו כשר, ועי' חו"מ סימן רמ"ד לענין שליח מתנה באומר אמרו.

וכל זה ניתח בדברים הנשלחים לאדם אחר. כמו בביטול הגט ששולח שליח שיאמר לשליח הגט שהוא מבטל הגט שענין זה נצרך להגיד לשליח, וכן בהפרה שהבעל נוסע ממקומו ועושה שליח להפרה זו שיפר ותשמע האשה ממנו שהפר לה, וכן בהאי דיבמות ק"א ע"ב דהוצרך קרא דוקראו [דברים כ"ה ח'] הן ולא שלוחן דשפיר יתכן שליחות בכהאי גוונא אף דהוה ליה רק מילי כיון דשליחות זה היא לאיש אחר יתכן שטריחא ליה להדיינים לקרותו ועשו הדברים ע"י שליח.

אבל בהקדש ונדר והפקר, בזה לכולי עלמא לא משוי שליח, משום דאין דרך ארץ לעשות שליח על זה, דהא אין כאן שום מעשה וטריחא וגם אינו דבר הנשלח לאחר ששולח דברים ביד שליח שאינו רוצה בעצמו לילך דהא אין צריך לשום אדם, בזה בכהאי גוונא מי זה פתי שיעשה שליח, הא בדברים אלו שיעשה שליח בדברים אלו כבר יכול לעשות בעצמו הנדר וההפקר וההקדש, וא"כ בכהאי גוונא אין דרך כלל לעשות שליח, ובכהאי גוונא לא גילתה התורה כלל תורת שליחות, והדברים נכונים מאוד בעזה"י. עכ"ל. וע"ש שהאריך ליישב בזה כ"ד.

שו"ת צמח צדק (הקדמון) סימן עז

אב המון. צח ואדמון. מלא תודה ומצות כרימון. האלוף המרומם התורני נ"י פ"ה ע"ה כמהר"ר אברהם יצ"ו:

על אשר שאל מכ"ת אותי שיש באתריה דמכ"ת אלם אחד שיודע במלאכת חייטין והוא פקח גדול ומבין בטוב וישא את אחותו דמכ"ת היאך יש לנהוג בקידושין ונראה ליה למכ"ת שאין זה חרש אלא אלם מפני שהוא יודע בסדר התפלות להראות מתוך הסידור איזה הם תפלות של חול ואיזה של שבת ויום טוב ומה שמוסיפין לומר לפי סדר המועדים ונושא ונותן עם כל אדם. ויודע לחתום בחתימת ידו והיה נראה למכ"ת שיכניס ברמיזה בכה"ג שיהיו כותבין לו על הנייר הרי את מקודשת לי וכו' והרב יהא מראה לו על הכתב ולרמז לו כוונת הכתב והאלם ירכין בראשו הן. כי לפי דברי הבעלי בתים מבין הוא מתוך הכתב ויודע לקרות. אלה הם תורף דברי מכ"ת בשאלה:

תשובה החייט הזה אשר הוא באתריה דמכ"ת אני מכיר אותו ואינו מיקרי אלם אלא חרש שהרי אינו שומע ואינו מדבר ולא מיקרי אלם אלא מי ששומע ואינו מדבר דהכי איתא פרק מי שאחזו דף ע"א שומע ואינו מדבר זהו אלם דכתיב ואני כחרש לא אשמע וכאלם לא יפתח פיו וכו' וכן פסקו כל הפוסקים והכל מבואר בטור א"ה סימן ק"ך וקכ"א והב"י האריך בחלוקי דינים שבין חרש ואלם וכן בטור ח"מ סימן רל"א אבל בכגון זה דבאתריה דמכ"ת שאינו שומע ואינו מדבר לא מיקרי אלם אלא חרש מיקרי אף על פי שהוא פקח ביותר אין לחלק בין החרשים וראיתי מרבתי נוהגין שהולך לחופה עם החרש אחד שהוא רגיל עמו כגון אחד מן אחיו או שאר קרוביו הגדלים עמו בבית ומכירים ברמיזותיו ואותו הרגיל עמו מראה לו ברמיזות ענין קידושין והחרש מושיט הטבעת לאשה ומקדשה וזה ראיתי בקראקא מחרש אחד שגם הוא היה חייט ופקח גדול היה והיה סוחר עם מלבושים שעשה הוא למכור וראיתיו כי היה פעמים הרבה תובע לאחרים לפני הב"ד ופעמים היה הוא נתבע והיו הרבה מבני הקהלה שהיו מכירין ברמיזותיו כי פקח גדול היה ובקל היה מבין ואפ"ה היה מקדש ע"י אחד מן אחיו שהיה נכנס עמו לחופה כדלעיל:

ומה שכתב מכ"ת מענין כתיבת הרי את מקודשת לי וכו' על הנייר ולרמז לו ענין קידושין נראה דלאו שפיר דמי למיעבד כך כדי שלא לחלק בין החרשים ואיכא למיחש לתקלה שהרואים יסברו דקדושין קדושין גמורין הן מן התורה כיון שאינה מקדשה כשאר חרשים ובפרט שמחזיקים אותו לפקח גדול ואם יקדשנה אחר שהוא פקח לא יצטרכו גט משני שיאמרו אין קידושין תופסין ככל שאר אשת איש שנתקדשה שאין קידושין תופסין בה. ובאמת קידושין אלו של חרש אינן קדושין גמורין מן התורה ואם נתקדשה אחר כך מן פקח צריכה גט ממנו כמו שפסק הטור א"ה ריש סימן מ"ד לכך אין לשנות ממה שנהגו בכל החרשים שיקחו אחד מקרוביו הרגיל עמו שילך עמו לחופ' והוא ירמז לו ענין קדושין החרש יושיט הטבעת לאצבע של האשה ויקדשה הנראה לעניות דעתי כתבתי: